

Liikmesriigi kohtuniku roll ELi diskrimineerimisvastaste direktiivide rakendamisel

Tim Kolk

Organisé dans le cadre du programme « Droits, égalité et citoyenneté
2014-2020 » de la Commission Européenne

1

- Õigus võrdsele kohtlemisele: rikutakse, kui isikut koheldakse põhjendamatult ebavõrdselt ehk diskrimineeritakse
- Tüüpjuhtum: ebavõrdse kohtlemise väide kohtule (isikut on mõne hüve saamisel või kasutamisel põhjendamatult ebasoodsamalt koheldud mingi tema tunnuse tõttu)
- Ebavõrdne kohtlemine: faktiküsimus, kuigi tuvastamisele võivad laiened erireeglid
- Õiguslik alus, mis keelab sellise kohtlemise/ mis võimaldab nõude rahuldada/ millel mõju ka menetluse erireeglitele

2

Võrdseks kohtlemiseks kohustavad / diskrimineerimist keelavad normid

- **EL põhiõiguste harta** III jaotis „Võrdsus“ (eelkõige artikkel 21)
- **Euroopa inimõiguste konventsioon** (oluline ka läbi harta artikli 52 lõike 3 ja EL artikli 6 lõike 3), artikkel 14, protokoll nr 12 (Eesti pole ühinenud)
- **ELTL artiklid, kust tulenevad spetsiifilised võrdse kohtlemisega seotud õigused**: artikkel 18 (kodakondsuse alusel diskrimineerimise keeld), artikli 45 lõige 2 (kodakondsusel põhineva diskrimineerimise keelamine tööga seotud valdkondades isikute vaba liikumise tagamiseks), artikli 157 lõige 1 (võrdne palk meestele ja naistele)
- **Muud rahvusvahelise õiguse instrumendid** (nt ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon) jätame lihtsuse mõttes kõrvale

3

Võrdseks kohtlemiseks kohustavad / diskrimineerimist keelavad normid 2

- **EL teisene õigus: võrdse kohtlemise direktiivid (väljavõtte)**:
 - [2000/78](#) (üldine võrdne kohtlemine tööle saamisel ja kutsealale pääsemisel)
 - [2006/54](#) (meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes)
 - [2010/41](#) (füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta)
 - [2019/1158](#) (töö ja eraelu tasakaalu direktiiv, mis tuli üle võtta 2. augustiks sel aastal)

4

Võrdseks kohtlemiseks kohustavad / diskrimineerimist keelavad normid 3

• Riigisene õigus:

- PS õigus võrdsele kohtlemisele (§ 12)
- (üldine) võrdse kohtlemise seadus
- (üldine) soolise võrdõiguslikkuse seadus
- Erinormid: töösuhteid reguleerivad õigusaktid ([töölepingu seadus](#) § 3 võrdse kohtlemise põhimõtte; § 89 lõige 4 võrdne kohtlemine erakorralise ülesütlemisel)

5

X vs. Tartu Vangla (kuulmispuue), asjaolud

- Riigikohtu üldkogu 15. märtsi 2022. a otsus nr 5-19-29/38, millele eelnes [eelotsuse küsimine 24. oktoober 2019](#) ja [EK 15. juuli 2021. a vastus](#)
- Kaebaja töötas ligikaudu 15 aastat vangivalvurina alates 2002
- 2013 valitsuse määrus, milles mh vanglaametniku kuulmisnõuded, kuulmise nõrgenemine alla normi välistab teenistuse
- 2017 tuvastati kaebajal ühe kõrva kuulmise nõrgenemine alla normi, vabastati ametist
- Pöördus halduskohtusse: määrus näeb küll ette tema vabastamise, aga selle alusel on teda puude tõttu diskrimineeritud, mistõttu on määrus vastuolus põhiseadusega ning võrdse kohtlemise seadusega

6

X vs. Tartu Vangla (kuulmispuue), kohtumenetlus

- **Halduskohus:** lahendas PS ja VõrdKS alusel: sisuliselt, et ebavõrdne kohtlemine on põhjendatud, et tagada vangla tööülesannete täitmine, kuulmisaparaadiga korrigeerimine ei ole piisav
- **Ringkonnakohus:** lahendas PS alusel, kaebaja ebavõrdne kohtlemine ametisse jäämisel võrreldes vaegnägijatega riivab PS § 12 lõike 1 õigust võrdsele kohtlemisele, selleks pole mõistlikku ega asjakohast põhjust, sest kuulmisaparaat võimaldab nõrgemat kuulmist tõhusalt kompenseerida; algatas PSJV menetluse Riigikohtus

7

X vs. Tartu Vangla (kuulmispuue), kohtumenetlus

- **Riigikohtu PSJK:** leidis ÕK arvamuse kaudu direktiivi 2000/78 võrdse kohtlemise kohta töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ja harta artikli 21; kui määrus vastuolus direktiiviga, tuleb see jätta kohaldamata ja pole põhjust asuda hindama kooskõla põhiseadusega; kuigi ringkonnakohus seda ei hinnanud, võib PSJK seda ise teha; asi pole päris selge, tuleb küsida eelotsust, et siis otsustada, kas ja kuidas jätkata põhiseaduslikkuse järelevalve asja menetlust
- **Euroopa Kohus:** lahendas asja ainult direktiivi alusel; direktiiviga on vastuolus riigisisesed normid (s.t. Eesti määrus), mis ei võimalda hinnata, kas kuulmislangusega inimene saaks mõistlike kohanduste (muu töö, kuuldeaparaat) tulemusena tööd jätkata

8

X vs. Tartu Vangla (kuulmispuue), kohtumenetlus

- **Riigikohtu üldkogu:** lahendas asja siiski põhiseaduse alusel; ELi õigusele vastavuse kontroll (ega mõne normi vastuolu ELi õigusega) ei välista põhiseaduslikkuse järelevalvet; mõlemad saavad viia sisult sama tulemuseni; eesmärk on tagada ELi õiguse esimus, ühtsus ja tõhusus ja PSJV neid eesmärke ei kahjusta, võib-olla isegi aitab paremini saavutada, sest selle tulemuseks saab olla normi kehtetuks tunnistamine
- **Tulemus:** Eesti kohtutel on vaba valik, kas minna ELi õigusega vastuolu hindamise teed ja kasutada sellega kaasnevaid õiguskaitsevahendeid või põhiseaduslikkuse järelevalve teed või kolmanda valikuna küsida, kas selline valik ikkagi on ELi õigusest tulenevalt vaba

9

Direktiivi toime riigisisises kohtuasjas

- Vahetu õigusmõju (*direct effect*)
- Täidab tühja koha (kui direktiiv jäänud üle võtmata)
- Asendab riigisisese normi (kui direktiiv valesti üle võetud; norm kohaldamisalas, kuid vastuolus direktiiviga)
- Mõjutab valikuid erinevate riigisisese õiguse tõlgendusalternatiivide vahel (sätteid üle võetud ja kohaldamisalas, kuid selgusetu, milline tõlgendus oleks direktiivi arvestades parim lahendus)

10

Kuidas direktiiv toimet avaldab?

- Vahetu õigusmõju toimet riigisisese normi kohaldamata jätmise
- Kooskõlaline tõlgendamine: direktiivi eesmärgi ja teksti valguses riigisisese õiguse tõlgendamine
- Lõpp-astmes võimalik riigivastutus direktiivi ülevõtmata jätmise eest (eraldiseisev haldusasi)

11

Kui direktiiv kohaldatav, aga selgusetu selle sisu?

- Eelotsuse küsimisega Euroopa Kohtult saab selgust
- Eelotsuse küsimine on kohtu õigus/kohustus
- Menetlusosalise taotlus küsida eelotsust?
- Eelotsuse tulemuseks ei ole kohtuasja lahendus: tõlgendust või otsustust kehtivuse/kehtetuse üle tuleb riigisisest kohaldada asjaoludele

12

Eelotsuse vorm/stiil jm.

- 10 lk peaks piisama
- Eelotsuse taotlus tõlgitakse kõigisse EL keeltesse, lisa ei tõlgita
- Faktid (väldi mittevajalikke rekvisiite; lisada toimiku koopia või väljavõtted), riigisisene õigus arusaadavalt kirja (EK kohtunikud ei tunne eeldatavasti LR õigust): eeskujuks mõni EK otsus (nt kuulmispuude asi)
- Selgitada, miks on ELi õiguse tõlgendust tarvis: milles seisneb ebaselgus, vastuolu konkreetse asja valguses; pakkuda välja vastuseid küsimustele
- Kui tulemus ei rahulda (EK võib küsimused ümber sõnastada lähtuvalt oma arusaamast), siis saab paluda eelotsuse selgitamist, esitada uusi küsimusi
- Euroopa Kohtu [soovitused liikmesriikide kohtutele eelotsuse taotlemiseks](#)

